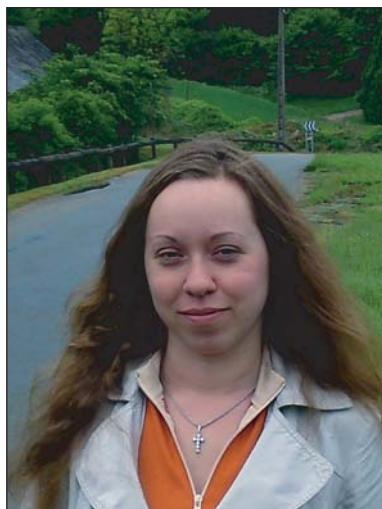
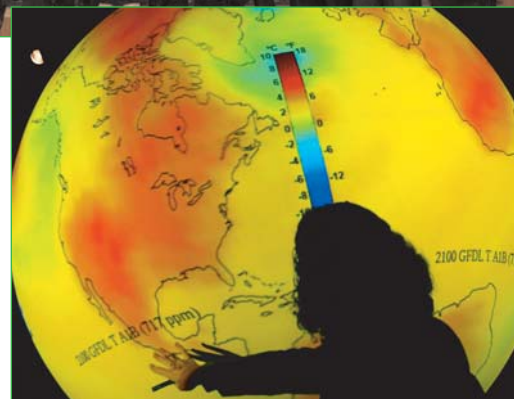

Переможці конкурсу наукових робіт молодих вчених Донбасу (Луганськ, 2010)
Учасники III Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів та молодих вчених "Актуальні проблеми зовнішньої політики України" (Чернівці, 2009)
Наукова конференція «Математика та науки про життя: можливості й взаємозв'язки» за сприяння фонду імені фон Гумбольдта і посольства Німеччини (Київ, 2010)

Думки щодо підтримки наукової молоді України

Олена Федоренко
канд. біол. наук,
мол. наук. співробітник
відділу загальної фізіології
нервової системи
Інституту фізіології
ім. О.О.Богомольця НАН України,
м. Київ

Премія
Кабінету Міністрів України 2010 р.

Відверто кажучи, я не сподівалася, що мій лист потрапить у Президію НАН України і тому ніяких конкретних пропозицій у ньому не написала, але я намагатимуся це виправити в теперішньому листі, який, я сподіваюсь, також не залишиться без уваги.

На мою думку, на цей час в українській науці, як такій, основною проблемою є мізерна кількість справді ефективних вчених. Ні для кого не секрет, що в наших науково-дослідних установах працюють здебільшого особи вже пенсійного віку та аспіранти, які після захисту своїх дисертацій від'їжджають за кордон і часто вже ніколи не повертаються, або ж повертаються на дуже короткий термін, доки не знайдуть нову позицію за кордоном. Отже, "робити науку" в Україні практично нікому. Таким чином, головним завданням для розвитку української науки є збільшення кількості науковців, які ефективно працюють на міжнародному рівні (прошу зауважити, що я мою на увазі не збільшення загальної кількості наукових працівників, а саме створення умов для макси-

мально продуктивної роботи вітчизняних дослідників).

Сьогодні існують численні форми підтримки молодих вчених від різних установ, зокрема Кабінету Міністрів України, Верховної ради, Президента України, Київської міської держадміністрації, НАН України, а крім того й окремих науково-дослідних інститутів (в інституті фізіології ім. О.О. Богомольця, де я працюю, це інститутські стипендії ім. Д.С. Воронцова та ім. М.М. Сиротініна). Я особисто можу підтвердити, що ці форми підтримки справді працюють, адже сама отримувала деякі з них (підтвердження цьому Ви можете знайти на сайті "Наукова молодь НАН України"), проте їх розмір залишає бажати кращого. Особливо це стосується грантів на виконання дослідницьких проектів. Можливо, для спеціалістів гуманітарних наук такого фінансування вистачає, але природникам необхідно витратити великі кошти на обладнання та реактиви для своїх досліджень, а жоден із зазначених грантів не надає можливості придбати справді якісне, необхідне для дослідів на високому міжнародно-

му рівні устаткування цілком, а не лише окремі найдешевші складники. Отже, було б дуже корисно збільшити кошти вже наявних форм підтримки. Крім того, я пропоную ввести ще декілька додаткових грантів:

1) грант на сприяння публікації робіт молодих українських дослідників у провідних міжнародних наукових виданнях. Навіть коли наші вчені отримують справді вагомий результат, вони стикаються з проблемою їх публікації: більшість провідних наукових журналів не публікують статті безкоштовно, а плата може бути досить високою. Для закордонних дослідників це не велика проблема, адже вони в змозі заплатити зі своїх грантів, чого не можна сказати про українських науковців, в яких є лише один вихід — публікувати свої результати у значно менш претижних, проте безкоштовних виданнях. Це явище, звичайно, не сприяє утвердженню наших вчених у світовій науковій спільноті. Тому доцільним є створення спеціальної форми фінансової підтримки у кожному окремому НДІ, яка б сприяла друковим співробітникам цих установ у провідних міжнародних виданнях. Це матиме вплив на визнання українських учених за кордоном, сприятиме зростанню авторитету національної науки.

2) грант на виконання спільних досліджень різними науковими установами. Однією з головних проблем науковців-природничників є дороговизна обладнання. Крім того, в сучасній науці вже мало кого цікавлять роботи з використанням винятково однієї методики, наприклад, поєднання електрофізіологічних досліджень з молекулярнобіологічними, морфологічними або біохімічними значно підвищує якість роботи. Звичайно, можна на базі НДІ створити центри колективного користування обладнанням, проте придбати нове сучасне устаткування для всіх біологічних методик за надто дорого не тільки для окремої лабораторії, але навіть для окремого інституту. Тому доцільним може бути проведення досліджень з використанням технічної бази декількох наукових установ одразу, проте це потребує додаткового фінансування на видаткові матеріали та оплату задіяним працівникам.

3) грант для молодих вчених із закордонним досвідом. Українські науковці, які працювали за кордоном, повертаються на роботу в Україну з набутими новими навичками, новими ідеями та зі значно вищою кваліфікацією, ніж їхні колеги, що не мають закордонного досвіду, проте для реалізації їхнього потенціалу в українських

НДІ часто нема можливостей. Отже, вкрай важливо надати додаткове фінансування для молодих вчених, які вирішили після роботи у закордонних лабораторіях повернутися на батьківщину та продовжувати свої дослідження в Україні.

4) грант на наукову практику студентів. Однією з характеристик вітчизняної науки є її відокремленість від навчання, чого не спостерігається в закордонних наукових закладах. Це, в першу чергу, впливає на якість вищої освіти і, як наслідок, виховання гідних майбутніх науковців, адже кожен студент за спеціальністю "Біологія", наприклад, повинен бути добре підготовленим не тільки теоретично, але й вміти працювати руками, мати хоча б елементарні навички проведення експериментів та обробки отриманих результатів. Звичайно, в НДІ приходять студенти різних вузів, щоб пройти там практику, проте все це тримається винятково на ініціативі самого студента та науковця, який згодився його прийняти в своїй лабораторії. Але ж самому цьому вченому не відшкодовується ані час та зусилля, ані реактиви, які витрачаються на практикування студентів. Тому важливо надати додаткове фінансування саме на практичну роботу студентів вузу в НДІ. Цей грант повинен давати фінансування на кожного окремого студента — це підвищить відповідальність студентів до науково-дослідної практики, яка сьогодні часто, на жаль, має лише формальний характер. Я вважаю, що цей грант треба сплачувати не лише за рахунок державного бюджету, але й з коштів Міністерства освіти України, або безпосередньо навчального закладу, в якому навчається студент, адже саме ВНЗ відповідає за якість освіти своїх студентів.

Та найголовнішою проблемою науковців у нашій країні є мізерна заробітна платня. Просто смішно, коли людина з найкращою(!) освітою, з науковим ступенем на посаді молодшого наукового співробітника отримує лише приблизно 1700 грн/міс! Тому цілком зрозуміло чому молодь виїжджає в Європу, де мінімальна заробітна плата пост-дока становить 1600 євро/міс, чи в США, де платять ще більше, або ж змінюють свою професію (заробітна платня звичайного бухгалтера у приватній фірмі в Києві становить у середньому 4000 грн/міс).

Отже, вкрай необхідно зробити все можливе, щоб збільшити заробітну плату для наукових співробітників, зокрема тих, що мають науковий ступінь. На цей час зарплата молодшого наукового співробітника зі ступенем

кандидата наук зовсім не набагато відрізняється від зарплати інженера без наукового ступеня, проте цілком очевидно, що таке становище людини, яка доклала неабияких зусиль для написання та захисту дисертації, є, м'яко кажучи, несправедливим.

На цей час науково-дослідні установи фінансуються здебільшого з бюджету України, адже результати наукових співробітників є прямим спадком нашої держави (до речі, не зрозуміло, чому досі не вирішено питання надання науковим співробітниками статусу державних службовців). Проте, я вважаю, що до фінансування наукових інститутів, особливо медико-біологічного профілю, вкрай необхідно залучати більше недержавних закладів: це можуть бути спеціальні фонди (на зразок державного фонду фундаментальних досліджень), або навіть окремі приватні підприємства, які в змозі субсидіювати та підтримувати найкращі наукові проекти.

Крім того, **слід надати більше свободи в пошуку спонсорів та безпосередньої співпраці з ними окремим НДІ для збільшення своїх установчих бюджетів.** Звичайно, спонсуючи неприбуткові проекти, підприємці повинні також отримувати якесь заохочення — це може бути, наприклад, зменшення відсотка на податки (як у випадку з благодійністю).

Іншою проблемою, через яку Україна втрачає своїх найкращих молодих вчених, є відсутність житла. У Президії НАН України зокрема разом з Київською міською держадміністрацією займаються питанням забезпечення житлом вчених і спеціалістів, перш за все, молодих фахівців. Проте реально отримати житло за цією програмою майже неможливо через велику чергу претендентів та надто малу кількість квартир, які видаються за один рік. Вирішити цю проблему можна також, залучивши до співпраці приватні будівельні компанії.

Отже, підсумовуючи, узагальнюю, що для покращення стану науковців в Україні слід збільшити кількість і розміри грантів та інших форм підтримки, надати максимальну автономію науково-дослідним інституціям, та залучити до фінансування науки підприємства приватного сектору.

У цьому листі я дуже стисло зазначила основні думки щодо проблем українських дослідників та пропозиції щодо можливих заходів їх подолання, проте, звичайно, розвиток вітчизняної науки потребує величезної роботи, і я буду дуже рада бодай чимось допомогти у цьому нелегкому процесі.